УДК 343.9

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

А. С. Багатко
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Правоохоронна діяльність»,
В. С. Сорокіна
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 4 курсу спеціальності «Право»,
навчально-науковий інститут права
Науковий керівник – к.ю.н., професор В. І. Цимбалюк

Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

У статті досліджено теоретичні аспекти використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів. Запропоновано авторську дефініцію поняття «спеціальні бухгалтерські знання», під якими запропоновано розуміти базу відомостей, отримані під час професійної підготовки обізнаними особами, що застосовуються для пошуку, збору, аналітики інформації за допомогою дослідження об'єктів бухгалтерського обліку, у випадках і порядку передбачених кримінально-процесуальним законодавством.
Ключові слова: спеціальні бухгалтерські знання, економічні злочини, кримінально-процесуальне законодавство, фахівець (експерт), слідчий.

The article examines the theoretical aspects of the use of special accounting knowledge in the investigation of economic crimes. The author's definition of the concept of "special accounting knowledge" is proposed, which is proposed to be understood as a base of information obtained during professional training by knowledgeable persons, used to search, collect, and analyze information through the study of accounting objects, in cases and in the manner provided for by criminal procedural legislation.
Keywords: special accounting knowledge, economic crimes, criminal procedural legislation, specialist (expert), investigator.

У сучасних умовах в Україні відбувається безперервне зростання злочинності. Це проблема багатьох країн, і наша країна в цьому відношенні не виняток. Злочинність стала однією з головних загроз сучасності і необхідно постійно відслідковувати кримінологічні тенденції з метою уточнення кримінальної політики, кримінального законодавства та практичної організації боротьби з новими формами злочинності. Уже давно визнано наявність у країні професійної та організованої злочинності, боротьба з якою вкрай складна.

Актуальність використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів зумовлена необхідністю підвищувати розкриття злочинів у сфері економічної діяльності, які вчиняються, як правило, з високим рівнем професіоналізму і часто мають високий суспільний резонанс. Тому що економічна злочинність негативно впливає на здатність національної економіки нормально функціонувати і розвиватися.

Дослідженню проблем теорії та практики використання спеціальних бухгалтерських знань з урахуванням їх криміналістичної значущості для процесу виявлення та розслідування

окремих видів злочинів у сфері економіки присвятили свої наукові праці А. Амеліна, Г. Бессонова, І. Волкова, Є. Гусаченко (Даніч), Н. Клименко, Н. Копча та ін.

Мета роботи – дослідити теоретичні аспекти використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів.

Щороку в Україні фіксується збільшення кількості скоєних економічних злочинів. Такі злочини вчиняються професіоналами, грамотними людьми і, як правило, ретельно сплановані та багатоепізодні, тому для успішного розкриття злочину у сфері економіки потрібно використовувати спеціальні бухгалтерські знання.

При доведенні злочину, важливе значення має судово-економічна експертиза, яка формується при застосуванні спеціальних засобів бухгалтерського (економічного) аналізу, долучених до матеріалів справи.

Н. Клименко достовірно зазначає, що «перевага спеціальних бухгалтерських знань у тому, що вони відкривають, по суті, необмежені можливості для достовірного використання досягнень науки і техніки при розслідуванні злочинів у порядку, передбаченому законом» [5, С. 33].

Для того, щоб встановити істину в кримінальному процесі, слідчий повинен вивчати велику кількість бухгалтерських, економічних документів, тому що процес розслідування економічних злочинів є складним та потребує певних знань з економіки, економічної теорії, бухгалтерії та практики, але в більшості випадків співробітники правоохоронних органів не мають фахової освіти в економічній сфері, що може призвести до серйозних помилок та неправильної кваліфікації злочину, через що слід залучати до розслідування злочину спеціалістів з економічних наук та практики.

На думку Н. Копча, під «спеціальними бухгалтерськими знаннями» розуміє «...професійний досвід обізнаних осіб, який належить до галузі економічних і судово-бухгалтерських знань, і який використовується для цілей кримінального судочинства у встановлених законом формах». Як показує дослідження, при розслідуванні економічного злочину, можуть залучатися економічні, криміналістичні, інженерно-технічні та оціночні експерти, а вони можуть застосовувати на практиці різні методики розрахунків (наприклад: розрахунково-аналітичні або обліково-статистичні) та розкривати факти недостовірного відображення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, необґрунтованість використання грошових фондів, кредитів і т.п. [6, С. 29]

Адже головною особливістю вчинення злочину у сфері економіки є прихований характер, що переслідує корисливі наміри з метою отримання вигоди [4, С. 29].

Для того, щоб успішно розслідувати економічні злочини і забезпечити встановлений законом порядок, потрібно активно використовувати знання, вміння, досвід, навички компетентних осіб, які володіють методиками економічного аналізу, дізнавача, слідчого, прокурора і суду. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за економічні злочини.

Для того, щоб довести злочин з отримання доходу, отриманого злочинним шляхом, потрібно виявляти, розкривати і доводити злочин за допомогою застосування спеціальних форм, які можуть мати усне або письмове обґрунтування. До основних форм застосування бухгалтерських знань можна віднести: 1) консультації спеціалістів – можлива в тих випадках, коли слідчий некомпетентний; може мати вигляд довідкової або дослідницької діяльності; 2) проведення ревізії за допомогою спеціаліста; 3) присутність фахівця під час проведення слідчих дій; 4) призначення та проведення судово-економічних експертиз [1].

Адже головною метою залучення спеціаліста є отримання точної, достовірної інформації з дослідженням певних елементів та об’єктів діяльності, а для отримання точної інформації можна залучати до розкриття злочину спеціалістів юридичного, бухгалтерського та ревізорського спрямування.

Особливістю вчинення економічних злочинів є те, що сліди завжди залишаються на бухгалтерських документах, які відображають фінансово-господарську діяльність компанії, і

вивчити такі документи, є першочерговим завданням слідчого, але в більшості випадків, для перевірки документів здійснюється вилучення предметів і документів, що мають значення для справи, які передаються до спеціаліста-бухгалтера [3, С. 57].

Одним із головних завдань фахівця з економічних злочинів є надання консультаційної допомоги слідчому, необхідність в отриманні якої може виникати як під час виявлення ознак злочину, так і на кожному етапі розслідування [2]. Так само, звернутися по допомогу до фахівця з економічних справ можна для вирішення таких питань: які документи слід вилучити для проведення аналізу їх доброякісності; де зберігаються оригінали документів; які дані слід з'ясувати в підозрюваного або свідка під час проведення допиту; допомоги під час допиту.

Важливим моментом у роботі є ефективна взаємодія слідчого та експерта (спеціаліста) при розслідуванні злочинів в економічній сфері, тому що недостатня взаємодія призведе до неточного, спотвореного висновку про злочин.

Ефективність розкриття злочину залежить від грамотного, вичерпного використання бухгалтерських знань, адже грамотні фахівці економічного профілю (бухгалтери, економісти, аудитори) повинні володіти навичками бухгалтерського, економічного та документального аналізу господарської діяльності з позиції їхнього використання в юридичній практиці, знати порядок та межі використання бухгалтерських та інших економічних знань у кримінальному і цивільному процесі, загальні методичні й організаційні засади призначення та проведення експертиз.

Таким чином, фахівці (експерти), що володіють бухгалтерськими знаннями, мають уміти розбиратися в документах, записах обліку, технічних носіях інформації, в яких завуальовано незаконні господарсько-фінансові операції, а під час вчинення економічних злочинів виявити причини відхилення від нормальної економічної діяльності. Також, для підвищення професійної компетентності слідчого, можна запропонувати такі заходи: перевагу під час прийняття на роботу віддавати особам, які мають юридичну та водночас другу – економічну освіту, що допоможе підвищити компетентність слідчого в питаннях бухгалтерського обліку та економічного аналізу і збільшить його авторитет як керівника взаємодії.

Вивчивши теоретичні аспекти використання спеціальних бухгалтерських знань, запропоновано під ними розуміти базу відомостей, що отримані під час професійної підготовки обізнаними особами, які застосовуються для пошуку, збору, аналітики інформації за допомогою дослідження об'єктів бухгалтерського обліку, у випадках і порядку, передбачених кримінально-процесуальним законодавством.

Тому очевидними шляхами оптимізації застосування бухгалтерських знань у розслідуванні злочинів є налагодження організаційної та науково-методичної взаємодії між слідчою та експертною службами.

Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на дослідження процесу налагодження організаційної та науково-методичної взаємодії між слідчою та експертною службами.

1. Амеліна А. С. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання доказів по податкових злочинах. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/6.pdf (дата звернення: 26.04.2024). **2.** Бессонова Г. П. Роль обліково-аналітичних інструментів при розслідуванні економічних правопорушень. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/99.pdf (дата звернення: 26.04.2024). **3.** Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учб. літ., 2009. 84 с. **4.** Гусаченко (Даніч) Є. О. Історико-правові передумови використання спеціальних знань. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. №. 3 (96). С. 243–253. **5.** Клименко Н. І. Загальна теорія судової експертології : монографія. Тернопіль : Крок, 2018. 262 с. **6**. Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення: теорія та практика : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 244 с.